

Perecseny. A *Perecseny* helységnevének etimológiája megtalálható a Földrajzi nevek etimológiai szótárában, úgy vélem azonban, hogy érdemes néhány megjegyzést fűzni a FNESz. magyarázatához. A szótárban közreadott eredeztetéshez ugyanis a szerző egy olyan történeti adatot vett alapul, amelynél időközben korábbi említés is napvilágot látott, de a település nevének középkori alakjai szintén módosítják a névről eddig leírtakat.

Perecseny városi típusú település, járási központ a mai Kárpátalja északnyugati részén, Ungvártól északkeletre, az Ung folyó mellett. A FNESz. a település nevééről a következőket írja: „Az elsődleges *Perecske* névváltozat egy szláv *Prečbka ’haránt lévő hely’ átvétele. A *Perecseny* változat végződéscsere eredménye a *Perőcsény*, *Szilágyperecsen*-féle helységnevek hatására” (FNESz. 2: 334). KISS LAJOS a helységnevének magyarázatához CSÁNKI által a XV. század elejéről hozott két helynévi adatot használja fel: 1419: *Perechke*, 1427: *Pereczke* (Cs. 1: 396). Maga CSÁNKI a két nevet csak bizonytalanul kapcsolja össze Perecseny helységgel, de valószínűsíthetjük, hogy erre a településre vonatkoznak, mert az adott települést a tőle néhány kilométerrel délebbre található Nyevice várának tartozékként írja le.

A helység nevének azonban nem ez a legkorábbi írásos említése. ENGEL PÁL 1985-ben ad közre egy összeírást a XIV. század végi Ung megyéből (ENGEL, Ung megye településviszonyai és népessége a Zsigmond korban. Száz. 119. 1985: 941–1005). Ez az Ungvártól északra eső, ekkor még ritkán lakott vidék két legnagyobb lakott helyeként Nagybereznát és Perecsenyt említi, amely települések ENGEL szerint talán már az Árpád-korban is léteztek. Perecsenyt külön kiemeli: „úgy látszik, voltak magyar telepesei is, mert – szintén 1437-ben – a ruténokon kívül a *keresztényeknek* is volt itt fakápolnájuk” (ENGEL 982–3). Ennek ellenére a helységnevének alapján feltételezhetjük, hogy a település alapítói szlávok voltak, a név ugyanis egyértelműen szláv eredetű. A szerző az összeírásból egy helyen említi konkrétan a település nevét: „1398: Item in villa *Pereche* magistri Ladislai” (ENGEL 999). A helységnevének tehát legkorábbi ismert formája: *Pereche*. Bár alakilag egybeesik az abaúji *Perecse* névvel – e település nevét KISS LAJOS Perecsenyénél is említi, de a két helység nevét különböző eredetűnek tartja –, ez az adat már egyértelműen Perecsenyre vonatkozik.

A XVI–XVII. századi adóösszeírásokban (Conscriptiones portarum. 1538–1696. Ung vm. és Szabolcs vm. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza, Mikrofilmtár, 158. doboz) a település neve a következő alakokban fordul elő: 1543: *Pereche*, 1550: *Peretze*, *Pereche*, 1552: *Pereche*, 1553: *Prechÿe*, 1555: *Perecche*, 1557: *Pereche*, 1574: *Perechÿe*, 1625: *Perechie*. A helységnevet tehát következetesen *Perecse* alakban jegyzi fel, épp ezért megkérdőjelezhetjük DEZSŐ LÁSZLÓ 1552-es *Perecsen* adatának hitelességét (DEZSŐ LÁSZLÓ, Очерки по истории закарпатских говоров. Вр., 1967. 364).

A CSÁNKI által említett *Perecske* alakok párhuzamosan használt formák lehettek. A történelmi Magyarország északkeleti részének kedvelt helynévképzője a *-ka/-ke*, amely szláv

eredetű (vö. BENKŐ LORÁND, *-ka, -ke* képzős helységneveink kérdéséhez. MNy. 1950: 143–5). A kárpátaljai ruszin helységnevek köréből hosszasan sorolhatnánk azokat a példákat, amelyekben ez a képző található (*Berezinka, Majdánka, Majorka, Bubuliska, Bukovinka, Dubróka, Nagylucska, Klucsárka, Laturka* stb.). Magyar neveket is említhetünk (*Ábránka, Falucska, Verecke* stb.), ezekben azonban nem a szláv képző, hanem a vele azonos alakú magyar kicsinyítő képző szerepel. A *Perecske* névalak tehát a *Perecsé*-hez hasonlóan ugyancsak szláv névalkotással keletkezett, megjelenése egybeesik a képző aktivitásának a kezdetével (XV. század). Létrejöttében csak bizonytalanul vethetjük fel az analógia hatását, elképzelhető ugyanis, hogy a képző a szomszédos *Nyevicke* nevének mintájára került a névbe. A *Perecse* : *Perecske* szláv névpár egy ideig együtt élhetett, de a képzős változat nem honosodott meg, CSÁNKI adatain kívül ugyanis más összeírásban nem fordul elő.

A *Perecse* ~ *Perecsen* helynevek jelentése vitatott, magyarázatokra több elképzelés született. KNEI ZSÓFIA egyik feltevése szerint (Az Ecsedi-láp környékének szláv eredetű helynevei. MNy. 4: 196–232) egy **po rěčbe* 'folyó melléke, folyóvidék' jelentésű szóból származhatnak. Más vélemény szerint a jelentésük 'mosók', vagyis e települések mosásra kötelezett szolgálónepekről kapták a nevüket (FNESz. 2: 351, *Pircse*). MOÓR ELEMÉR (Die slawischen Ortsnamen der Theissebene. ZONF. 6: 36), és később már KNEI ZSÓFIA (Képek Magyarországról. [2. kiadás] Bp., 2001. 71, 161) is, egy szláv **prěkь* 'túldali' szóból vezeti le, a *Perecsen* alak pedig szerintük a szláv **prěčany* 'túlsó parton lakók' szóból ered. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül természetesen a KISS LAJOS által bemutatott etimológiát sem. A különböző magyarázatok alapján világosan látszik, hogy a helységnév és a családjába tartozó nevek eredetét nagy bizonytalanság övezi. A lehetséges etimológiák alapján úgy vélem, nem lehet e települések mindegyikénél azonos névadási motivációt feltételezni. *Perecsény* esetében a nyelven kívüli tényezők figyelembevételével sem segíti elő a név pontos jelentésének a tisztázását. A hely földrajzi adottságai és történelme alapján ugyanis kijelenthetjük, a magyarázatok közül *Perecsényre* bármelyik ráillik: a helység az Ung völgyében, a folyó jobb partján található, ezért könnyen kaphatta a nevét fekvéséről. A folyó itt kanyarulatot vesz, így mind Ungvár, mind *Nyevicke* felől érkező folyón túli, de egyben folyó melletti település. A folyókanyar miatt a település keresztirányban fekszik, ezért a 'haránt lévő hely' magyarázat is megállja a helyét. Ugyancsak nem zárhatjuk ki teljesen a második lehetőséget sem, hiszen a falu a *nyevickei vár* tartozéka volt, így elvben lakói akár mosási feladatokat is végezhettek. A lehetséges etimológiák számát azonban *Perecsény* esetében kettőre csökkenthetjük. A FNESz. magyarázatait annyiban feltétlenül módosítanunk kell, hogy nem egy **Prečьka* alakból kell kiindulnunk, a megadott jelentés azonban elképzelhető. Emellett számolnunk kell a 'túldali' jelentésű szláv **prěkь* szóból való eredeztetés lehetőségével is. Ruszin–ukrán nyelvi párhuzamok sem segítenek az egyértelmű állásfoglalásban, vö. *перечуми* 'ellentmond; ellenkezik; ellentétben, szemben áll' (Словник української мови. 1–11. Київ, 1970–80. 6: 318–9), de *перечний* 'kereszt-, haránt-' (uo. 7: 195).

A FNESz. a helynév végén található *-ny* megjelenését végződés-csere eredményének tartja a *Perecsen*-típusú helységnevek hatására. A *Perecsen* forma a XVII. század végén jelenik meg: 1696: *Perecsen* (Conscr. port.), a *Perecsény* névalak azonban csak a XVIII. század második felétől adatható: 1773: *Perecsény* (LexLoc. 287), 1808: *Perecsény*, *Perečany* (LIPSZKY, Rep. 502), 1851: *Perecsény* (FÉNYES ELEK, Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851. 3: 218–9) stb. A *Perecse* > *Perecsen* > *Perecsény* fejlődési sor analógiás hatást

mutat, így a végződéscsere lehetőségét biztosan kizárhatjuk. A név végén található *-ny* képző szintén gyakori a szláv nevek körében, megjelenése a névadás motivációjának megváltozásával magyarázható. A FNESz. etimológiai alapján példák sora igazolja, hogy a korábbi helymegjelölést a lakókra utaló, képzővel ellátott alak váltja fel: *Szilézia* > *Szelezsény* 'Sziléziából jöttek faluja', *berstь 'szilfa' > *Beresztény* 'Szilfásnál lakók faluja', *Bisztrica* 'Sebes patak' > *Bisztricsány* 'Bisztránál lakók faluja', *bukь 'bükk' > *Bucsány* 'bükkerdőnél lakók faluja' stb. A *Perecseny* névben ugyanez a változás zajlott le (vö. FNESz. *Perőcsény*).

A mai hivatalos ukrán *Перечин* a cseh(szlovák) *Perečín* átvétele, ez pedig a magyarból való. Érdemes megemlíteni a helységnévnek egy ukrán etimológiáját: ЯНКО szerint a településnév első említése 1266-ból származik, s a helység „valamilyen *Perecse* főúrhoz tartozott”, így a neve személynévből ered birtoklást kifejező szláv *-in* képzővel (М. П. ЯНКО, Топонімічний словник України. Київ, 1998. 270). Származtatása azonban eredendően hibás, ugyanis a hozott példa a CSÁNKI által említett abaúji településre vonatkozik, ráadásul a fordítása is téves: a „terra Dominici palatini *Perecha* vocata” helyesen ugyanis: „*Domonkos* palatinus *Perecse* nevezetű földje”. Bár az Árpád-kori személynévtár (ÁSznt. 626) említ egy *Perech* személynévet (1296: *Perech*, *Perech*), ami talán *Perecs*-nek is olvasható (FEHÉRTÓI a *Perk*, *Perek* névvel azonosítja), a helységnév ezzel nem hozható kapcsolatba, vagyis pusztán személynévi eredetét teljesen kizárhatjuk.

SEBESTYÉN ZSOLT